

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๘

โดย
กองการศึกษา เทศบาลตำบลพองน้อย
อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภูมิใจและศักดิ์ศรี เกียรติภูมิแก่คนไทยสามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาให้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองการศึกษา เทศบาลตำบลพอกน้อย ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้ดำเนินการจัดทำการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้าน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลพอกน้อย อำเภอพรหมานิคม จังหวัดสกลนคร เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำคัญให้เป็นปัจจุบันเพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านต่อไป

ผู้จัดทำ
กองการศึกษาเทศบาล
ตำบลพอกน้อย

ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของพื้นที่
เทศบาลตำบลพอกน้อย อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

๑. ข้อมูลทั่วไป

บริบทพื้นที่ตำบลพอกน้อย

ตามที่มีการเล่าต่อกันมา เกี่ยวกับการก่อตั้งบ้านพอกน้อย คือ มีชาวบ้าน ๒ กลุ่ม เดินทางมาเพื่อหาที่ที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อทำมาหากินและก่อตั้งบ้านเรือน ซึ่งเดินทางมาโดยขบวนช้าง ขบวนม้า และได้มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเดินทางมาพักที่ไต้ต้นไม้แห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นพอกต้นใหญ่และอีกกลุ่มหนึ่งเดินทางมาพักที่ไต้ต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นพอกเหมือนกันแต่ต้นเล็กกว่า (ซึ่งชาวบ้านอีกสานเรียกว่า “ต้นพอกน้อย”) ครั้งเมื่อชาวบ้าน ๒ กลุ่มนั้นหาที่เหมาะสมได้แล้ว จึงทำต่อก่อตั้งบ้านเรือนและตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านพอกใหญ่” ส่วนกลุ่มที่เดินทางมาพักที่ไต้ต้นพอกต้นเล็กนั้นได้ทำการก่อตั้งบ้านเรือน และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านพอกน้อย” (เพราะชาวอีกสานเรียกต้นไม้ต้นเล็ก ๆ ว่า “ต้นน้อย”) ต่อมาก็ได้ขยายออกเป็นหลายหมู่บ้าน และได้จัดตั้งขึ้นเป็นตำบลโดยให้ชื่อว่า “ตำบลพอกน้อย”

ตำบลพอกน้อยเป็นตำบลที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมการดำรงชีวิตยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมโดยใช้ภูมิปัญญาที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ส่วนใหญ่ใช้วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงภายในท้องถิ่นมีหลายเผ่าพันธุ์ เช่น ชาวผู้ไท ชาวไทกะเลิง ชาวไทยอู๋ ทุกเผ่าพันธุ์ มีอัตลักษณ์ เฉพาะกลุ่มเฉพาะพื้นที่ ทุกเผ่าพันธุ์สามารถดำรงอยู่ด้วยกันอย่างเกื้อกูลและส่งเสริมกัน แต่ทั้งนี้ก็พร้อมที่จะยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ โดยการสร้างความเข้มแข็งเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ให้มีการพัฒนาศักยภาพของแกนนำชุมชน กลุ่มอาชีพในพื้นที่ และภาคประชาชนให้จัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและอย่างยั่งยืน

๑.๑ ด้านภูมิศาสตร์

๑) ที่ตั้งและอาณาเขต

องค์การบริหารส่วนตำบลพอกน้อย ได้รับการจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลพอกน้อยเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ ตามประกาศลงวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๙ เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ๑ ใน ๑๐ ของอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบลพอกน้อย ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๕๒ สำนักงานเทศบาลตำบลพอกน้อย ตั้งอยู่หมู่ที่ ๘ บ้านพอกน้อยพัฒนา ตำบลพอกน้อย อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ห่างจากอำเภอพรรณานิคม ทางด้านทิศตะวันออกของอำเภอ ประมาณ ๑๔ กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสกลนครทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดประมาณ ๒๕ กิโลเมตร

๒) อาณาเขตตำบลมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกับท้องถิ่นใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลสว่าง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม และตำบลหนองลาด อ.เมือง

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลวังยาง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

๓) ลักษณะภูมิประเทศสภาพพื้นที่ทั่วไปของเทศบาลตำบลพอกน้อยลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของตำบลพอกน้อย มีสภาพพื้นที่ราบ ทางด้านตะวันออกมี ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางน้อยกว่า ๑๘๐ เมตร ลาดต่ำลงสู่ด้านทิศเหนือของตำบลมีความลาดชัน ๐ - ๑ % พื้นที่ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นดินเค็ม มีแหล่งน้ำธรรมชาติกระจายอยู่ทั่วไปทุกหมู่บ้านที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำอูน ห้วยใต้ ห้วยบึง ห้วยไผ่ หนองผักแพว หนองคงคา หนองแบนเป็นต้นได้รับน้ำชลประทานเพื่อทำการเกษตรตลอดปีจากเขื่อนชลประทานน้ำอูน โดยมีคลองส่งน้ำถึงทุกหมู่บ้าน ชาวนาปีที่ปลูกเป็นหลักคือ พันธุ์ กข.๖ และพืชอายุสั้นที่ปลูกหลังการทำนา ได้แก่ แตงแคนตาลูป พริก ถั่วลิสง มะเขือเทศ แตงโม

๓) สภาพภูมิอากาศ ลักษณะภูมิอากาศของอำเภอพรรณานิคม มี ๓ ฤดู

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม - เดือนพฤษภาคมของทุกปี ซึ่งอากาศจะร้อนมากในเดือนเมษายน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - เดือนตุลาคมของทุกปี ฝนจะตกชุกในช่วงเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - เดือนกุมภาพันธ์ อากาศจะหนาวจัดในช่วง

เดือนธันวาคม - เดือนมกราคม

๑. ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพอกน้อย อำเภอพรหมานิคม จังหวัดสกลนคร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะ สำหรับจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

กองการศึกษา เทศบาลตำบลพอกน้อย ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้จัดทำโครงการสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ในเขตเทศบาลตำบลพอกน้อย ต่อไปภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้าน คิดค้นขึ้นแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหลายของชาวบ้าน ดังนั้นจึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) กล่าวว่าภูมิปัญญา เป็นความรู้ความสามารถ วิธีการ ผลงานที่คนไทยได้ค้นคว้า รวบรวม และจัดเป็นความรู้ถ่ายทอด ปรับปรุง จากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนเกิดผลิตผลที่ดียิ่งงาม มีคุณค่า มีประโยชน์สามารถนำมาแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตได้และลักษณะของภูมิปัญญาที่สำคัญคือ สามารถเป็นได้ทั้งความรู้ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรมแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคน เป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว และการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม เป็นพื้นฐานสำคัญใน การมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ มีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง และมี การเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคมสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ (๒๕๕๑)

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถที่ผ่านกระบวนการคิดโดยใช้สติปัญญาของคนในท้องถิ่น มีการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนเกิดผลดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย

๒. ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

๒.๑ ด้านเกษตรกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการกสิกรรม/การปศุสัตว์/การประมง/การป่าไม้/ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ โคก หนอง นา เป็นต้น

๒.๒ ด้านหัตถกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานฝีมือหรืองานช่างที่ทำด้วยมือและอุปกรณ์อย่างง่าย โดยไม่ใช้เครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต เช่น งานจักสาน, งานแกะหนังตะลุง, งานทอผ้าด้วยมือ, งานเย็บปักถักร้อย, การทำหัวโขน เป็นต้น

๒.๓ ด้านอุตสาหกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานที่ใช้ทุน แรงงาน และเครื่องจักรเป็นองค์ประกอบ

หลักในการผลิตโดยมีเป้าหมายการผลิตสิ่งของเป็นจำนวนมากเพื่อการค้า และรวมถึงงานด้านการบริการ เช่น การทำเครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิตโดยมีเป้าหมายการผลิตสิ่งของเป็นจำนวนมากเพื่อการค้า และรวมถึงงานด้านการบริการ เช่น การทำเครื่องเรือนจากไม้แปรรูป (โต๊ะ/เตียง/ตู้) การแปรรูปสิ่งต่างๆ จากยางพารา เป็นต้น

๒.๔ ด้านการแพทย์ไทย คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เช่น การหัตถเวชกรรมไทย (การนวดไทย/การนวดประคบสมุนไพร), การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค, การผดุงครรภ์พื้นบ้าน โดยหมอดตำแยของชาวไทยมุสลิม (โต๊ะบีแดด) เป็นต้น

๒.๕ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า, การสืบชะตาแม่น้ำ, การทำแนวปะการังเทียม, การอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น

๒.๖ ด้านศิลปกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม, ประติมากรรม, นาฏศิลป์, ดนตรี, ทัศนศิลป์, คีตศิลป์, การละเล่นพื้นบ้านและการนันทนาการ เช่น การขับร้องเพลงอีแซว, ลำตัด, ลิเก, หมอลำ, โนรา เป็นต้น

๒.๗ ด้านภาษาและวรรณกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น ภาษาโบราณ, ภาษาถิ่น, หนังสือ, ตำรา, ตำรับอาหาร, งานประพันธ์/บทประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง, เรื่องสั้นนวนิยาย นิทาน บทเพลงต่างๆ เป็นต้น

๒.๘ ด้านอื่นๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม อาหารไทย อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าสู่ตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่นการรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มแปรรูปอาหาร และอื่นๆ เป็นต้น

๒. ประเพณี/วัฒนธรรม ในพื้นที่ตำบลพอกน้อยอำเภอพรณานิคม จังหวัดสกลนคร

๑. ประเพณีวันสงกรานต์ แม้ เราจะถือเอาวันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ตามหลักสากล แต่ธรรมเนียมไทยยังให้ความสำคัญ กับวันสงกรานต์อยู่ โดยถือเอาเป็นวันขึ้นปีใหม่ตามแบบไทย ดังนั้นเมื่อใกล้ถึงวันสงกรานต์ การเตรียมทำความสะอาด อาคารบ้านเรือน และเตรียมข้าวของที่จะทำบุญตักบาตรชาวบ้านจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชา แล้วเอาน้ำอบไปประพรมที่องค์พระ เพื่อความเป็นสิริมงคล บางแห่งมีการอัญเชิญพระพุทธรูปแห่แหนไปรอบๆ หมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้สรงน้ำกันอย่างทั่วถึงหรือจะอัญเชิญพระพุทธรูปจาก หิ้งบูชาในบ้านมาทำพิธีสรงน้ำกัน ในหมู่ญาติพี่น้องก็ได้ชาวบ้านจะไปชุมนุมกันที่วัด นิมนต์พระในวัดมายังสถานที่ประกอบพิธี การรดน้ำควรรตที่มีมือของท่าน ไม่ควรตกราดเหมือนกับเป็นการอาบน้ำจริง ๆ เพราะพระสงฆ์ถือเป็นเพศที่สูงกว่าคนธรรมดาทั่วไป น้ำที่ใช้ต้องเป็นน้ำฝนหรือน้ำสะอาดผสมน้ำอบไทยเมื่อสรงน้ำแล้วพระท่านก็จะให้ศีลให้พรเพื่อความเป็นสิริมงคล การรดน้ำคำหัวขอพรญาติผู้ใหญ่และผู้เฒ่าผู้แก่ การรดน้ำผู้ใหญ่

โดยประชาชนภายในหมู่บ้านตั้งขบวนร่วมกันแห่พระพุทธรูป รอบหมู่บ้านไปยังวัด และประชาชนภายในหมู่บ้านร่วมกันถวายภัตตาหารเพล รับศีลรับพร ถวายจตุปัจจัย ร่วมกันรับประทานอาหาร หลังจากนั้นประชาชน ผู้สูงอายุ เด็ก สตรี และเยาวชนภายในหมู่บ้านร่วมกันสรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ ร่วมกันรดน้ำคำหัวขอพรจากผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประเพณีอันดีงามที่ควรช่วยกันส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้

๒. สืบสานประเพณีวัฒนธรรมชนเผ่าภูไท (ตำบลพอกน้อย)

ตามประวัติศาสตร์อันยาวนานชาวตำบลพอกน้อย เป็นชนเผ่าภูไท ก่อให้เกิดการสั่งสมประเพณีของตำบล เป็นประเพณีที่สำคัญที่ชาวตำบลพอกน้อย ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนานและแสดงออกถึงความรักความสามัคคีตลอดจนรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่และมีไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติสืบทอดต่อไป

เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ประชาชนจะได้รับ ซึ่งจะบังเกิดผลดีแก่ท้องถิ่นต่อไป ดังนั้นเทศบาลตำบลพอกน้อย ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่ส่งเสริมและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยจัดตกแต่งขบวนแห่ จำนวน ๖ ขบวน จากหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลพอกน้อย จำนวน ๑๒ หมู่บ้าน แสดงออกถึงความรักความสามัคคีตลอดจนรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ เช่น การรำหม้อเหยา การฟ้อนเป็นประเพณีที่มีมาแต่บรรพบุรุษ ที่สร้างบ้านแปลงเมือง การฟ้อนภูไทนี้ถือว่าเป็นศิลปะเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม รวบรวมเอาสิ่งสอง เครื่องใช้ และอุปกรณ์ทำมาหากินของบุคคลในอดีตที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของผู้คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี การดำรงชีวิตอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ผลิตข้าวเพื่อกินเพื่อใช้ หัตถกรรมรวมอยู่กับเกษตรกรรม เช่น ทอผ้า ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ และค้าขายสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็น ผ้าพื้นเมือง สินค้าหัตถกรรมด้านการจักสาน สินค้าแปรรูปการเกษตร สินค้าประเภทอาหารพื้นบ้านและอื่นๆ ความเป็นอยู่แบบพอเพียงหากินตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม อันดงามให้คงอยู่และมีไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติสืบทอดต่อไป โดยจัดขึ้นใน วันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

๓. ประเพณีแข่งขันเรือยาว ตามประวัติศาสตร์อันยาวนาน งานประเพณีแข่งขันเรือยาว ของประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอพรรณานิคม ได้มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าภูไท เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถือได้ว่าเป็นกุศโลบายในการสร้างความสามัคคี ตลอดจนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยส่งเสริมให้มีการฝึกซ้อมพายเรือเพื่อเข้าประลองฝีมือในการแข่งขัน ก่อให้เกิดการสังสรรค์เป็นประเพณี “แข่งขันเรือยาว” การจัดงานประเพณีแข่งเรือยาว เทศบาลตำบลพอกน้อยร่วมกับประชาชนชาวตำบลพอกน้อย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอพรรณานิคม หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจอำเภอพรรณานิคม เป็นประเพณีที่สำคัญจัดให้มีขึ้นเป็นประจำทุกปีอันแสดงออกถึงความรักความสามัคคีตลอดจนรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดงามให้คงอยู่และมีไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติสืบทอดต่อไป โดยจัดขึ้นในวันเสาร์ที่ ๓ ของเดือนสิงหาคมของทุกปี

๔. ประเพณีวันเข้าพรรษา งานประเพณีวันเข้าพรรษาเป็นวันสำคัญในพุทธศาสนาวันหนึ่ง ที่พระสงฆ์อธิษฐานว่าจะพักประจำอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งตลอดระยะเวลาฤดูฝนที่มีกำหนดเป็นระยะเวลา ๓ เดือน ตามที่พระธรรมวินัยบัญญัติไว้ โดยไม่ไปค้างแรมที่อื่น หรือที่เรียกติดปากกันโดยทั่วไปว่า จำพรรษา พิธีเข้าพรรษานี้ถือเป็นศาสนพิธีสำหรับพระภิกษุโดยตรง ละเว้นไม่ได้ไม่ว่ากรณีใดๆก็ตาม เริ่มนับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี (หรือเดือน ๘ หลัง ถ้ามีเดือน ๘ สองหน) และสิ้นสุดลงในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือวันออกพรรษาก็นิยมทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหาร ปัจจัยต่างๆ ไปวัดฟังธรรมเทศนาด้วยถือว่าถึงวันประดิษฐานพระพุทธศาสนา

โดยประชาชน ผู้สูงอายุ เด็ก สตรี และเยาวชนร่วมกันหล่อเทียนพรรษาบริเวณวัด ประชาชน ผู้สูงอายุ เด็ก สตรี และเยาวชนร่วมกันตั้งขบวนขบวนแห่เทียนเข้าพรรษา บริเวณกลางหมู่บ้านแห่รอบวัด และประชาชนภายในหมู่บ้านร่วมกันถวายภัตตาหารเพล ถวายเทียนเข้าพรรษา ถวายสังฆทาน รัศมีลัทธิพร ถวายจตุปัจจัย และรับประทานอาหารร่วมกัน

๕. ประเพณีบุญพระเวสสันดร เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสอง ของชาวอีสาน พุทธศาสนิกชนจะเก็บดอกไม้เหล่านี้ มาร้อยเป็นมาลัยเพื่อตกแต่งศาลาการเปรียญสำหรับบุญมหาชาติและในงานนี้ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียว และบำเพ็ญคุณงามความดี จะได้อานิสงส์ไปเกิดในภพหน้า มีคุณค่าในความรู้สึกและจิตใจของคนไทยมาช้านาน จนสามารถสืบสานเป็นมรดกแห่งวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา

โดยประชาชนภายในหมู่บ้านจัดเตรียมเครื่องสักการะ ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวตอก อย่างละพันท่อน มีการตั้งธงใหญ่ ไม้แปดทิศ และมีศาลเล็กๆ เป็นที่เก็บข้าวพันท่อน และเครื่องควหาหวานมาร้อยเป็นมาลัยเพื่อตกแต่งศาลาการเปรียญสำหรับบุญมหาชาติ ประชาชนภายในหมู่บ้านตั้งขบวนแห่นกภายในหมู่บ้านไปยังวัด และในงานนี้ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียว และบำเพ็ญคุณงาม ความดี

๖. ประเพณีทอดกฐิน คือการถวายผ้าจีวรหรือผ้าไตรจีวรแก่พระสงฆ์ที่จำพรรษาครบ ๓ เดือน ณ วัดใดวัดหนึ่ง เป็น "กาลทาน" ทำได้เพียงปีละ ๑ ครั้งต่อ ๑ วัด ภายในกำหนด ๑ เดือนหลังออกพรรษา (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ - ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒) ถือเป็นบุญใหญ่ที่ช่วยสืบทอดศาสนาและสร้างความสามัคคี

การทอดกฐิน คือ การถวายผ้ากฐินแก่พระสงฆ์ผู้จำพรรษาอยู่วัดใดวัดหนึ่งหรือสถานที่ใดที่หนึ่งครบ ๓ เดือน เพื่อให้พระได้มีผ้าเปลี่ยนใหม่การทอดกฐินจึงถือเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ ให้อานิสงส์แรง เพราะในปีหนึ่งแต่ละวัดจะรับกฐินได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น และจะต้องทำภายในเวลาที่กำหนดในการทอดกฐิน คือ ๑ เดือนเท่านั้น โดยนับตั้งแต่วันออกพรรษา

ก่อนการทอดกฐินจะต้องมีการจองกฐินก่อนโดยจะต้องไปแจ้งความประสงค์แก่เจ้าอาวาสแล้วเขียนปิดประกาศให้ทราบ และเมื่อจองเรียบร้อยและได้หมายกำหนดการเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมเครื่องกฐินซึ่งได้แก่ ผ้าจีวรหรือผ้าสบงหรือสังฆาฏิ ผืนใดผืนหนึ่ง และเครื่องบริวาร บริวารกฐิน ซึ่งอาจจะถวายเป็นปัจจัยสี่หรือถวายเป็นส่วนกลางเพื่อเป็นประโยชน์กับสงฆ์ วันก่อนการทำพิธีทอดกฐิน ๑ วันเรียกว่า วันสุกดิบ ทุกคนจะมาช่วยกันเตรียมสถานที่ ปักธงเตรียมเครื่องใช้สำหรับถวายพระและของที่จะต้องใช้ในพิธีในวันงานทอดกฐินนิยมจัดงาน ๒ วันคือ วันแรกจะเป็นวันตั้งองค์พระกฐินซึ่งอาจจะเป็นที่บ้านเจ้าภาพหรือที่วัดก็ได้ ตอนกลางคืนก็จะมิมหรสพ ในวันรุ่งขึ้นเป็นวันที่สองก็จะเป็นวันทอด ซึ่งจะมีการแห่ไปตอนเช้าและเลี้ยงพระเพล หรืออาจจะทอดในตอนเพลก็ได้แล้วแต่ความสะดวกของเจ้าภาพ หากเป็นกฐินสามัคคี คือ มีหลายเจ้าภาพซึ่งแยกกันตั้งองค์กฐินตามบ้านของตนเอง ให้แห่มาทอดรวมกันในวันรุ่งขึ้นเพราะแต่ละวัดจะรับกฐินได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น

๓.ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตเทศบาลตำบลพอกน้อย อำเภอพรหมนิคม จังหวัดสกลนคร แยกตามประเภทสาขา

๑. ด้านเกษตรกรรม

ที่	ชื่อ - สกุล	ประเภท	ที่อยู่
๑	นายจิระวัฒน์ วรรณวงศ์	เกษตร (ผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์ชีวภาพ)	บ้านสูงเนิน หมู่ ๒ ต.ตำบลพอกน้อย
๒	นายอัศวิน ไชยบัตร	เกษตรทฤษฎีใหม่	บ้านเจริญศิลป์ หมู่ ๙ ตำบลพอกน้อย
๓	นายกำจัด วงศ์อาษา	เกษตร (กลุ่มเลี้ยงโคกระบือ)	บ้านเจริญศิลป์ หมู่ ๙ ตำบลพอกน้อย

๒. ด้านหัตถกรรม

ที่	ชื่อ - สกุล	ประเภท	ที่อยู่
๑	นางดารา แสนหอม	หัตถกรรม (ทอผ้าพื้นเมือง ผลิตผ้าย้อมคราม)	บ้านพอกใหญ่ หมู่ ๑๐ ตำบลพอกน้อย
๒	นายศรีสวรรค์ คำทะเนตร	หัตถกรรม (จักสานจากไม้ไผ่ หวาย ฯลฯ)	บ้านพอกใหญ่ หมู่ ๑๐ ตำบลพอกน้อย
๓	นางจอมศรี คำทะเนตร	หัตถกรรม (ทอผ้าพื้นเมือง ผลิตผ้าย้อมคราม)	บ้านพอกใหญ่ หมู่ ๑๐ ตำบลพอกน้อย

๓. ด้านอุตสาหกรรม

ที่	ชื่อ - สกุล	ประเภท	ที่อยู่
๑	นางสาวประไพวรรณ จันทร์แก้ว	อุตสาหกรรม ผลิตเกลือสินเทา	บ้านสมสะอาด หมู่ ๕ ตำบลพอกน้อย
๒	นางสาวสีเทา อูปรี	อุตสาหกรรม สานเปลนอน	บ้านสมสะอาด หมู่ ๕ ตำบลพอกน้อย
๓			

๔. ด้านการแพทย์ไทย

ที่	ชื่อ - สกุล	ประเภท	ที่อยู่
๑	นางนพรัตน์ ชันติยู	การแพทย์ไทย (สมุนไพรเพื่อสุขภาพ)	บ้านเจริญศิลป์ หมู่ ๙ ตำบลพอกน้อย
๒	นายกชกร วงษ์เสน	การแพทย์ไทย (แพทย์แผนไทย)	รพสต. บ้านพอกน้อยพัฒนา หมู่ ๘
๓			

๕. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่	ชื่อ - สกุล	ประเภท	ที่อยู่
๑			
๒			
๓			

๖. ด้านศิลปกรรม

ที่	ชื่อ - สกุล	ประเภท	ที่อยู่
๑	นายสีนวล สอนสมนึก	ศิลปกรรม (ดนตรีกลองยาว)	บ้านพอกใหญ่ หมู่ ๗ ตำบลพอกน้อย
๒	นายมนู พลไชย	ศิลปกรรม (ดนตรีกลองยาว)	บ้านพอกน้อย หมู่ ๑ ตำบลพอกน้อย
๓			

๗. ด้านภาษาและวรรณกรรม

ที่	ชื่อ - สกุล	ประเภท	ที่อยู่
๑			
๒			
๓			

๘. ด้านอื่นๆ

ที่	ชื่อ - สกุล	ประเภท	ที่อยู่
๑	นายแจ่มจำรัส สิงห์นัต	ผู้นำทางด้านพิธีกรรมทางศาสนา	บ้านพอกน้อยพัฒนา หมู่ ๘ ตำบลพอกน้อย
๒	นางนารี นรสาร	พิธีกรรมรักษาสุขภาพ รักษาโรค (หมอเหี่ยว)	บ้านพอกน้อยพัฒนา หมู่ ๘ ตำบลพอกน้อย
๓			